

K Z O M B U N D I A K Ń A T
Z B A D A Ń A

Warszawa, maj 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/62/2011

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA POLAKÓW
– POZIOM ZAANGAŻOWANIA
I MOTYWACJE

Europejski Rok Wolontariatu 2011

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

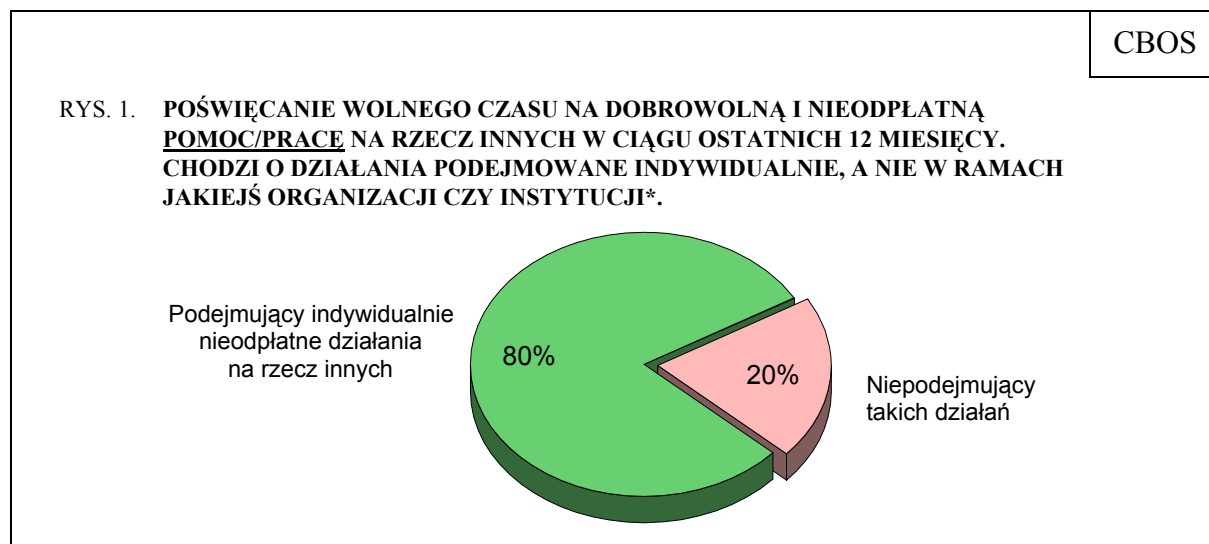
Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ W ciągu roku poprzedzającego sondaż 81% badanych przejawiało jakąś aktywność społeczną rozumianą jako dobrowolna i nieodpłatna pomoc lub praca na rzecz innych.
- ▶ Cztery piąte ankietowanych (80%) zaangażowało się w działania indywidualne, podejmowane na własną rękę, a nieco ponad jedna czwarta (27%) udzielała się w jakichś organizacjach lub instytucjach.
- ▶ Osoby pracujące w organizacjach czy instytucjach niemal powszechnie rekrutują się spośród działaczy indywidualnych, jedynie nieliczni w tej grupie nie łączą działalności zinstytucjonalizowanej z aktywnością podejmowaną na własną rękę.
- ▶ Respondenci przejawiający jakąkolwiek aktywność społeczną – podejmowaną indywidualnie lub w ramach jakichś instytucji albo organizacji – zdecydowanie częściej niż osoby bierno wierzą w skuteczność działań zbiorowych.
- ▶ Aktywnych w obszarze działań indywidualnych i zorganizowanych cechuje znaczna zbieżność cech społeczno-demograficznych: częściej są to osoby w wieku produkcyjnym, lepiej wykształcone i sytuowane, mieszkające w największych miastach, religijne.

W tym roku obchodzimy Europejski Rok Wolontariatu. Głównym założeniem całego przedsięwzięcia jest uświadomienie społeczeństwu znaczenia działalności wolontariuszy i wyzwań związanych z wolontariatem, a także zachęcenie wszystkich do większego zaangażowania. Aktywność społeczna Polaków często jednak nie mieści się w ramach powszechnie rozumianego wolontariatu. Najbardziej rozwinięta w Polsce pomoc społeczna ma miejsce przede wszystkim w obrębie rodziny i przyjmuje formę opieki nad starszymi jej członkami czy też pomocy w wychowaniu wnucząt. W związku z tym w jednym z ostatnich sondaży¹ zapytaliśmy respondentów nie tylko o ich pracę w ramach wolontariatu, ale także generalnie o ich działalność społeczną podejmowaną zarówno indywidualnie, jak i w organizacjach obywatelskich. Dzięki temu mogliśmy sprawdzić, na jakim polu Polacy cechują się największą aktywnością.

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA PODEJMOWANA INDYWIDUALNIE

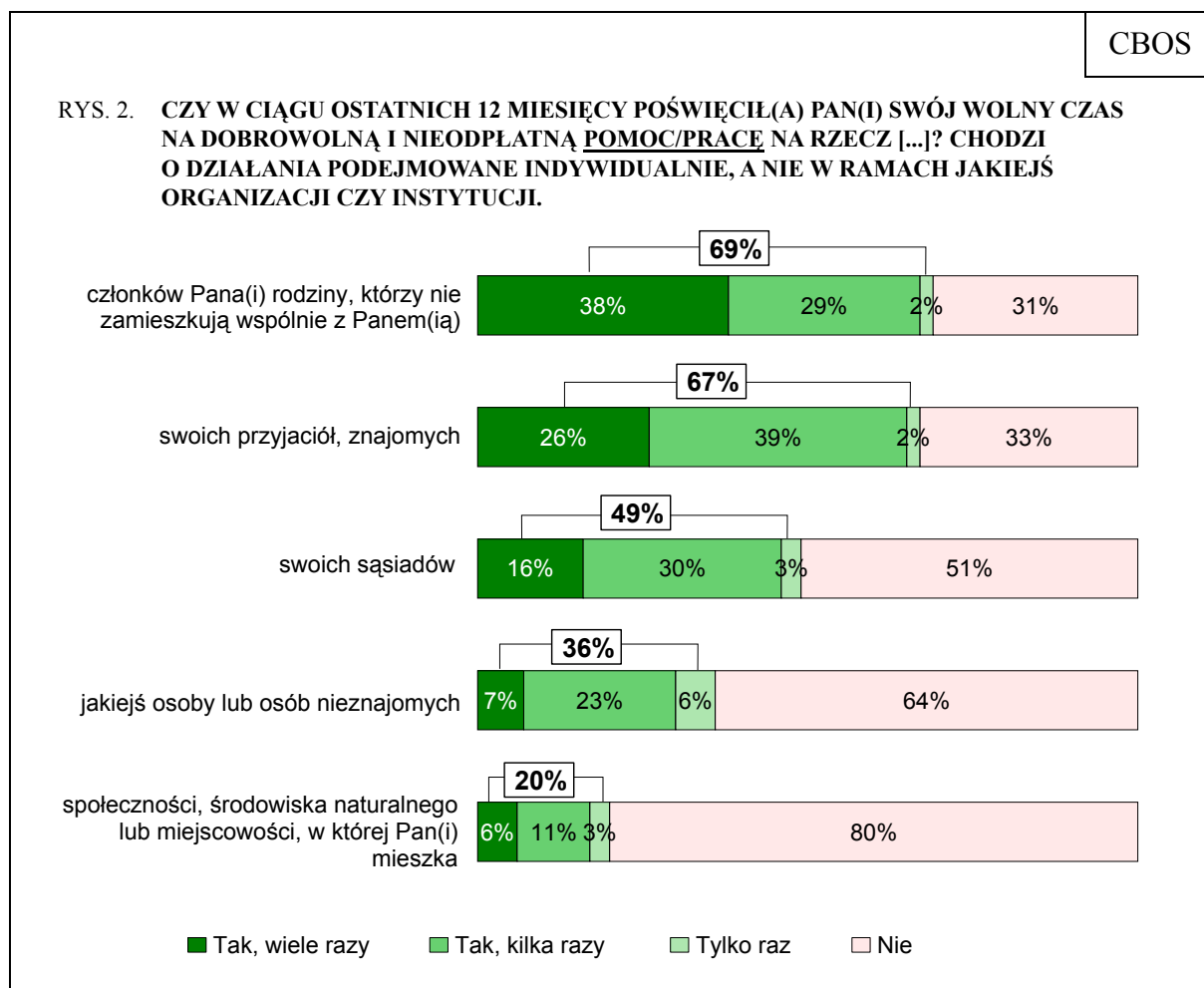
Cztery piąte badanych (80%) deklaruje, że w ciągu roku poprzedzającego badanie podejmowało **indywidualnie** nieodpłatne działania na rzecz innych.

* Na podstawie odpowiedzi na pytania: „Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy poświęcił(a) Pan(i) swój wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną pomoc/pracę na rzecz: członków Pana(i) rodziny, którzy nie zamieszkują wspólnie z Panem(ią); swoich przyjaciół, znajomych; swoich sąsiadów; jakiejś osoby lub osób nieznajomych; społeczności, środowiska naturalnego lub miejscowości, w której Pan(i) mieszka?”

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (251) przeprowadzono w dniach 7 – 13 kwietnia 2011 roku na liczącej 1192 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Najwięcej ankietowanych poświęciło swój wolny czas na pomoc członkom rodziny niepozostającym z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym (69%) oraz przyjaciołom, znajomym (67%). Prawie połowa (49%) podjęła aktywność na rzecz swoich sąsiadów, a więcej niż jedna trzecia (36%) pomogła nieznanym.

Co piąty respondent (20%) przyznaje, że zdarzyło mu się w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy pracować nieodpłatnie na rzecz społeczności, środowiska naturalnego lub miejscowości, w której mieszka. Osoby te zapytaliśmy, na czym konkretnie polegała ich aktywność. Praca omawianej grupy najczęściej była związana z przyrodą, środowiskiem naturalnym – jedna piąta (21%) porządkowała tereny zielone, zbierała śmieci lub odśnieżała swoją okolicę, co dwunasty (8%) dbał o środowisko sprząając lasy, rzeki czy jeziora, a co szesnasty (6%) podejmował działania proekologiczne sortując śmieci lub prowadząc zbiórkę nieużywanych ubrań. Więcej niż jedna szósta pracujących społecznie (15%) wykonywała drobne roboty budowlane bądź remontowe, a co dziesiąty pomagał sąsiadom lub znajomym albo prowadził agitację na rzecz jakiegoś celu społecznego (po 10%). Nieco mniej osób

z omawianej grupy pracowało w stowarzyszeniach, wspólnotach mieszkaniowych lub komitetach rodzicielskich (9%), udzielało się w parafii (8%), walczyło z powodzią i jej skutkami (7%) oraz pomagało w przedszkolu lub szkole (5%).

ODPOWIEDZI RESPONDENTÓW, KTÓRZY W CIĄGU OSTATNICH 12 MIESIĘCY POŚWIĘCILI SWÓJ WOLNY CZAS NA PRACĘ NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI, ŚRODOWISKA NATURALNEGO LUB MIEJSCOWOŚCI, W KTÓREJ MIESZKAJĄ (N=224)

		CBOS
<p>Czy mógłby(mogłaby) Pan(i) krótko opowiedzieć o swojej dobrowolnej, nieodpłatnej pracy na rzecz społeczności, środowiska naturalnego, Pana(i) miejscowości? Chodzi o działania podejmowane indywidualnie, a nie w ramach jakiejś organizacji czy instytucji.</p>		
Porządkowanie terenów zielonych w okolicy miejsca zamieszkania, zbieranie śmieci, odśnieżanie		21%
Drobne prace budowlane i remontowe (na rzecz szkoły, ochotniczej straży pożarnej)		15%
Pomoc sąsiadom i znajomym		10%
Działania agitacyjne (namawianie do sortowania śmieci, zbieranie podpisów pod petycją lub pieniędzy na dany cel)		10%
Prace w stowarzyszeniach, wspólnotach mieszkaniowych, komitetach rodzicielskich		9%
Pomoc w parafii (przy sprzątanii, dekorowaniu, remontach)		8%
Dbłość o środowisko naturalne, sprzątanii lasów, rzek, jezior		8%
Walka z powodzią i pomoc powodzianom		7%
Działania proekologiczne (sortowanie śmieci, zbiórka nieużywanych ubrań)		6%
Pomoc w przedszkolu lub szkole		5%
Pomoc społeczna innego rodzaju		14%

* Kategorie utworzone na podstawie odpowiedzi na pytanie otwarte. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ odpowiedź każdego respondenta mogła zostać zakwalifikowana do więcej niż jednej kategorii

Wśród badanych dobrowolnie działających na rzecz innych dominują tacy, którzy przejawiali aktywność na dwóch (23%), trzech (28%) lub czterech (27%) polach. W mniejszości pozostają osoby udzielające się tylko na jednym polu (12%) bądź na wszystkich pięciu (11%).

		CBOS
Liczba obszarów indywidualnej aktywności	Odpowiedzi respondentów poświęcających w ciągu ostatnich 12 miesięcy wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną <u>pomoc/pracę</u> na rzecz innych (N=942)	
Jeden	12%	
Dwa	23%	
Trzy	28%	
Cztery	27%	
Pięć	11%	

Respondenci bardziej aktywni w jednym obszarze z reguły częściej niż osoby od nich bierniejsze udzielają się też na pozostałych polach, choć niektóre rodzaje aktywności wiążą się ze sobą bardziej niż inne. Badani działający na rzecz rodziny wyraźnie częściej deklarują większe zaangażowanie w pomoc znajomym i przyjaciołom. Przysługi koleżeńskie i przyjacielskie wiążą się natomiast z częstszą pomocą sąsiedzka. Na uwagę zasługuje fakt, że większa pomoc członkom rodziny w zdecydowanie najmniejszym stopniu przekłada się na intensywność nieodpłatnych działań na rzecz społeczności, środowiska naturalnego czy miejscowości, a więc tych, które – ogólnie rzecz biorąc – słabiej wiążą się z aktywnością na innych polach.

Tabela 1. Macierz korelacji; podano wartości współczynnika tau-b Kendalla

Działania podejmowane indywidualnie w ciągu ostatnich 12 miesięcy na dobrowolną i nieodpłatną <u>pomoc/pracę</u> na rzecz:	członków Pana(i) rodziny, którzy nie zamieszkują wspólnie z Panem(ia)	swoich przyjaciół, znajomych	swoich sąsiadów	jakiejś osoby lub osób nieznanymi	społeczności, środowiska naturalnego lub miejscowości, w której Pan(i) mieszka
członków Pana(i) rodziny, którzy nie zamieszkują wspólnie z Panem(ia)	1,00	0,54*	0,36*	0,29*	0,17*
swoich przyjaciół, znajomych	0,54*	1,00	0,55*	0,42*	0,24*
swoich sąsiadów	0,36*	0,55*	1,00	0,36*	0,25*
jakiejś osoby lub osób nieznanymi	0,29*	0,42*	0,36*	1,00	0,27*
społeczności, środowiska naturalnego lub miejscowości, w której Pan(i) mieszka	0,17*	0,24*	0,25*	0,27*	1,00

* Korelacja istotna dwustronnie na poziomie 0,01

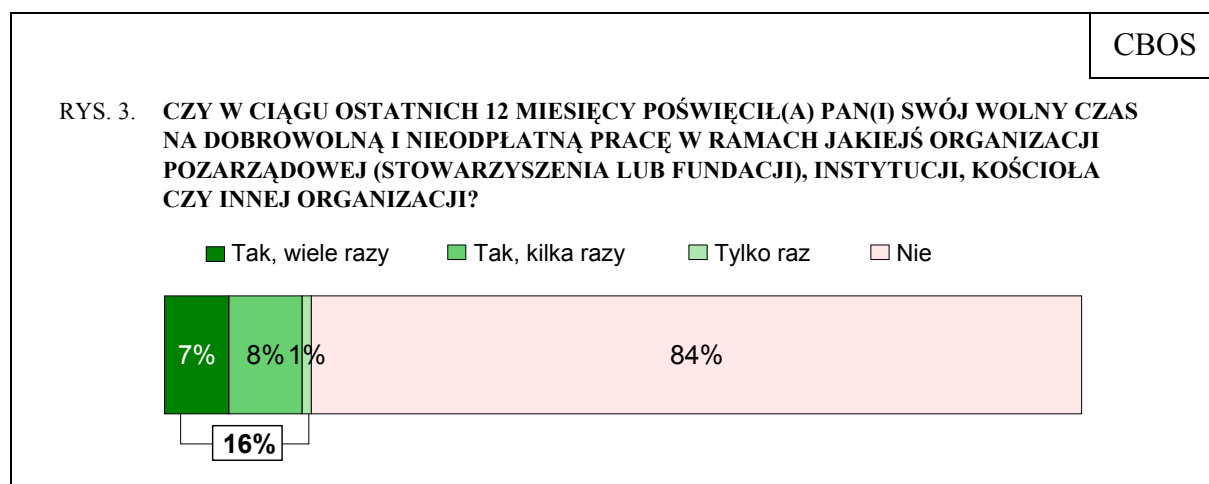
Indywidualnej aktywności na rzecz innych sprzyja lepsza ocena warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego. We wszystkich obszarach działalności

wyróżniają się *in plus* także osoby uzyskujące dochody *per capita* powyżej 1500 zł, legitymujące się wyższym wykształceniem, bezrobotne, a w mniejszym stopniu – mężczyźni. Zaangażowanie w działania indywidualne wiąże się również z religijnością (rozumianą jako udział w praktykach). Bierność w tym względzie jest natomiast częstsza wśród emerytów oraz osób mających co najmniej 65 lat.

Warto zauważyć, że pewne kategorie badanych deklarują większą aktywność tylko na niektórych polach. Pomoc sąsiedzka oraz działalność na rzecz społeczności, środowiska naturalnego bądź swojej miejscowości jest powszechniejsza wśród rolników (odpowiednio: 66% i 29%). Mieszkańcy największych miast częściej niż osoby żyjące w mniejszych miejscowościach pomagają rodzinie (78%), przyjaciołom i kolegom (77%) oraz nieznajomym (47%). Z kolei respondenci najmłodsi (w wieku 18–24 lata) oraz uczniowie i studenci rzadziej deklarują pomoc na rzecz członków rodziny (odpowiednio: 61% i 59%) czy sąsiadów (odpowiednio: 34% i 32%), a częściej na rzecz znajomych i przyjaciół (odpowiednio: 77% i 82%) – zob. tabele aneksowe.

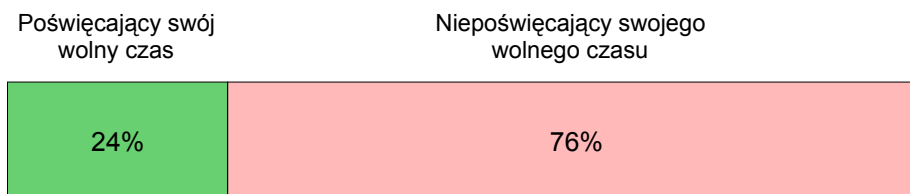
AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA W RAMACH ORGANIZACJI OBYWATELSKICH

Co szósty badany (16%) przyznaje, że w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy poświęcił swój wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną pracę w jakiejś **organizacji czy instytucji**.

Odsetek odpowiedzi twierdzących zwiększa się (o 8 punktów, do 24%), gdy pytamy o aktywne uczestnictwo w działalności konkretnego typu instytucji lub organizacji społecznych.

RYS. 4. DEKLARACJE DOTYCZĄCE POŚWIĘCANIA WOLNEGO CZASU NA DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNĄ PO ZAPOZNANIU SIĘ Z LISTĄ TYPÓW ORGANIZACJI LUB INSTYTUCJI STWARZAJĄCYCH MOŻLIWOŚĆ DOBROWOLNEJ I NIEODPŁATNEJ PRACY. CHODZI O UDZIAŁ W PRACY TYCH PODMIOTÓW, A NIE TYLKO O PRZYNALEŻNOŚĆ DO NICH

Polacy podejmują aktywność społeczną przede wszystkim w ramach organizacji działających na rzecz szkolnictwa, oświaty (5,4% ogółu, 22,2% pracujących społecznie), o charakterze religijnym (odpowiednio: 4,5% i 18,5%), organizacji charytatywnych – wspierających osoby potrzebujące (3,8% ogółu, 15,5% pracujących społecznie) lub dzieci (odpowiednio: 3,7% i 14,9%), sportowych (3,6% ogółu, 14,8% pracujących społecznie), a także takich, jak Ochotnicza Straż Pożarna czy Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (3,0% ogółu, 12,2% pracujących społecznie). Zaangażowanie społeczeństwa w działania pozostałych typów organizacji nie sięga 3%.

Tabela 2

Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w którymś z wymienionych typów organizacji lub instytucji? Chodzi o udział w pracy tych podmiotów, a nie tylko o przynależność do nich.	Odsetek ogółu respondentów	Odsetek respondentów pracujących społecznie co najmniej w jednej organizacji lub instytucji (N=291)
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) działające na rzecz szkolnictwa, oświaty, np. komitet rodzicielski, rada rodziców, fundacja szkolna, uczelniana, Społeczne Towarzystwo Oświatowe	5,4	22,2
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia), ruchy religijne, kościelne, wspólnoty parafialne	4,5	18,5
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) charytatywne działające na rzecz innych osób potrzebujących – starych, ubogich, bezdomnych, chorych, niepełnosprawnych, ofiar klęsk żywiołowych, ofiar wojen itp.	3,8	15,5
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) charytatywne działające na rzecz potrzebujących dzieci	3,7	14,9
Organizacje (związki, kluby i stowarzyszenia) sportowe	3,6	14,8
Ochotnicza Straż Pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe itp.	3,0	12,2
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) młodzieżowe, np. harcerstwo, kluby młodzieżowe, związki i stowarzyszenia studenckie	2,2	8,8

Tabela 2 cd.

Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w którymś z wymienionych typów organizacji lub instytucji? Chodzi o udział w pracy tych podmiotów, a nie tylko o przynależność do nich.	Odsetek ogółu respondentów	Odsetek respondentów pracujących społecznie co najmniej w jednej organizacji lub instytucji (N=291)
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) samopomocowe, np. stowarzyszenia osób niepełnosprawnych, samotnych ojców, anonimowych alkoholików, osób bezrobotnych	1,9	7,9
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) artystyczne, np. chór, orkiestra, zespół taneczny, teatralny	1,9	7,7
Związki działkowców, hodowców, wędkarzy, myśliwych	1,8	7,5
Towarzystwa naukowe	1,5	6,3
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) emerytów, kluby seniorów	1,5	6,1
Samorządy dzielnicowe, osiedlowe, np. rady mieszkańców, komitety domowe	1,5	6,0
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) kobiece, np. Koło Gospodyń Wiejskich	1,2	4,7
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego	1,1	4,5
Jednostki podległe samorządom, np. muzea, biblioteki, ośrodki pomocy społecznej	1,0	4,3
Samorządy gminne	1,0	4,2
Towarzystwa przyjaciół zwierząt, opieki nad zwierzętami	0,9	3,8
Związki zawodowe	0,9	3,5
Samorządy pracownicze (rady pracowników)	0,8	3,1
Szpitala lub przychodnie	0,7	2,8
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) kombatantów, weteranów, ofiar wojny	0,6	2,6
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) wspierające placówki służby zdrowia	0,5	2,2
Stowarzyszenia i samorządy zawodowe	0,5	2,0
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia), kluby kolekcjonerów, zbieraczy, hobbystów	0,5	2,0
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) turystyczne	0,5	1,9
Komitety starające się o załatwienie jakiejś konkretnej sprawy (np. parking), grupy protestu	0,4	1,8
Organizacje (fundacje lub stowarzyszenia) miłośników miasta, regionu, np. zajmujące się ochroną zabytków, rozwojem kultury regionalnej	0,4	1,7
Spółdzielnie socjalne	0,4	1,6
Partie, komitety wyborcze lub stowarzyszenia polityczne	0,4	1,5
Samorządy wojewódzkie i powiatowe	0,2	1,0
Towarzystwa przyjaźni z innymi krajami, narodami	0,0	0,2
Inne organizacje, instytucje, stowarzyszenia, ruchy, kluby lub fundacje	3,1	12,7
Nie, nie poświęcam czasu na działalność w żadnej z wymienionych organizacji	75,6	–

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wskazać wszystkie organizacje, w których się udzielają

Ponad połowa respondentów pracujących społecznie w ramach jakiejś organizacji albo instytucji (52%) deklaruje działalność tylko jednego rodzaju, jedna piąta (21%) udziela się na dwóch polach, co ósmy (12%) – na trzech, a jeszcze mniejsze grupy – na czterech (7%) lub pięciu i więcej (8%).

		CBOS
Liczba typów organizacji lub instytucji stwarzających możliwość podejmowania dobrowolnej, nieodpłatnej pracy, na działalność w których respondenci poświęcają swój wolny czas	Odpowiedzi respondentów poświęcających wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną <u>pracę</u> w którymś z wymienionych typów organizacji lub instytucji (N=291)	
Jeden	52%	
Dwa	21%	
Trzy	12%	
Cztery	7%	
Pięć i więcej	8%	

Osoby pracujące nieodpłatnie w organizacjach społecznych powszechnie deklaruja zaangażowanie w niezinstytucjonalizowaną pomoc członkom rodziny, znajomym i przyjaciołom bądź sąsiadom (94%). Jedynie nieliczni (6%) angażują się w zorganizowane inicjatywy społeczne nie podejmując przy tym żadnych działań na własną rękę w najbliższym otoczeniu.

		CBOS
Obszary aktywności społecznej:	Deklaracje respondentów poświęcających wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną <u>pracę</u> w jakiejś organizacji* (N=319)	
– praca społeczna w organizacji oraz pomoc rodzinna, koleżeńska lub sąsiedzka	94%	
– tylko praca społeczna w organizacji	6%	
<small>* Na podstawie sumy <i>boolowskiej</i> twierdzących odpowiedzi na pytania: „Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy poświęcił(a) Pan(i) swój wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną pracę w ramach jakiejś organizacji pozarządowej (stowarzyszenia lub fundacji), instytucji, Kościoła czy innej organizacji?”, „Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w którymś z wymienionych typów organizacji lub instytucji?”</small>		

Mimo że częstsza aktywność indywidualna ogólnie sprzyja większemu zaangażowaniu w pracę instytucji, zależność ta nie jest silna – okazuje się zdecydowanie słabsza niż w przypadku różnego rodzaju aktywności podejmowanych samodzielnie, co w pewnym stopniu uwarunkowane jest zdecydowanie mniejszą powszechnością działań zorganizowanych.

Tabela 3

	Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy poświęcił(a) Pan(i) swój wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną pomoc/pracę na rzecz [...]? Chodzi o działania podejmowane indywidualnie , a nie w ramach jakiejś organizacji czy instytucji*				
	członków Pana(i) rodziny, którzy nie zamieszkują wspólnie z Panem(i)a)	swoich przyjaciół, znajomych	swoich sąsiadów	jakiejś osoby lub osób nieznanymi	społeczności, środowiska naturalnego lub miejscowości, w której Pan(i) mieszka
Odpowiedzi respondentów poświęcających w ciągu ostatnich 12 miesięcy swój wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną pracę w jakiejś organizacji (N=193)	0,10	0,23**	0,16***	0,21**	0,15***
Odpowiedzi ogółu respondentów	0,12**	0,18**	0,17**	0,21**	0,30**

* Podano wartości współczynnika tau-b Kendalla

** Korelacja istotna dwustronnie na poziomie 0,01

*** Korelacja istotna dwustronnie na poziomie 0,05

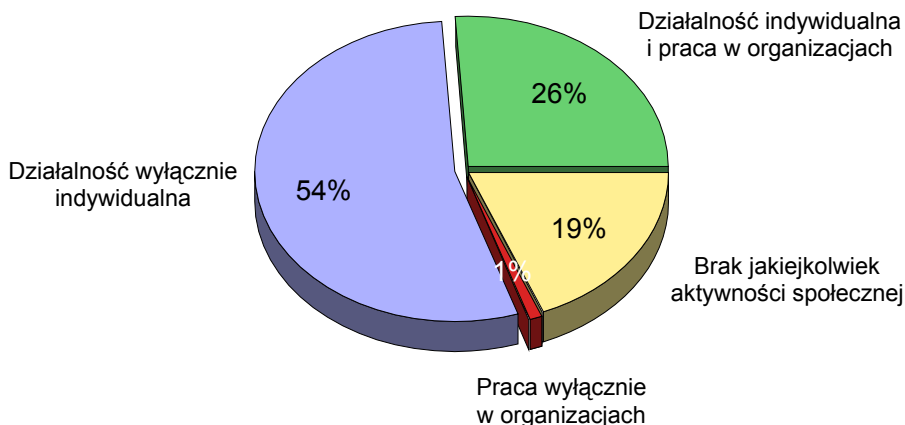
Biorąc pod uwagę zarówno wstępne deklaracje, jak i odpowiedzi udzielone po zapoznaniu się z listą rodzajów działalności społecznej można stwierdzić, że aktywność w większości organizacji czy instytucji wiąże się z wyższym wykształceniem, uzyskiwaniem dochodów *per capita* powyżej 1500 zł oraz lepszą oceną swojej sytuacji materialnej. O zaangażowaniu w pracę społeczną na ogół częściej niż pozostali mówią także wysoko wykwalifikowani specjaliści oraz uczniowie i studenci. Większej aktywności sprzyja również częstszy udział w praktykach religijnych (zob. tabele aneksowe).

TYPY AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ

Ogólnie rzecz biorąc, dobrowolne i nieodpłatne zaangażowanie w jakąkolwiek działalność prospołeczną deklaruje nieco ponad cztery piąte badanych (81%), w tym ponad połowa (54%) udziela się tylko na płaszczyźnie niezinstytucjonalizowanej, więcej niż jedna czwarta (26%) łączy aktywność indywidualną z pracą w organizacjach, a jedynie nieliczni (1%) deklarują działalność wyłącznie na rzecz instytucji².

² Odsetek badanych deklarujących zaangażowanie w pracę na rzecz organizacji lub instytucji (27%) jest nieco wyższy od odsetka tych, którzy wybrali z listy określony typ działalności, w której uczestniczą (24%). Różnica bierze się stąd, że nie wszystkie osoby, które w ostatnim roku poświęcały swój wolny czas na pracę w jakiejś organizacji, wskazały typ działalności tej organizacji.

RYS. 5. OBSZARY AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ

POWODY ZAANGAŻOWANIA W PRACĘ SPOŁECZNĄ

Nieco ponad jedna trzecia dorosłych poświęca swój wolny czas na dobrowolną, nieodpłatną pracę na cele społeczne działając indywidualnie na rzecz środowiska, społeczności lub też w ramach jakiejś organizacji bądź instytucji (35%)³.

Zaangażowanie w dobrowolną i nieodpłatną pracę społeczną zdecydowanie najczęściej (55%) wynika z przekonania, że innym po prostu trzeba pomagać. Ponad dwie piąte osób z omawianej grupy (42%) wierzy, że jeśli pomoże innym, to i im ktoś pomoże, gdy znajdzie taka potrzeba. Niewiele mniej (40%) kieruje się współczuciem wobec ludzi potrzebujących pomocy. Jedna trzecia zaś (32%) uważa, że pomagając innym łatwiej jest rozwiązać wspólne problemy.

Relatywnie rzadziej wskazywane były takie powody, jak możliwość poznania innych ludzi (18%) czy też przekonania religijne (17%). Tylko co siódmy respondent (14%) swoje zaangażowanie w pracę społeczną motywuje chęcią zdobycia wiedzy i umiejętności, których nie mógłby uzyskać w inny sposób. Powody tego typu – wynikające także z potrzeby uzyskania indywidualnych korzyści – były wskazywane rzadko. Jedynie co ósmy respondent za najważniejsze uznał możliwość zdobycia doświadczenia przydatnego w pracy lub w jej poszukiwaniu oraz pogłębienia wiedzy o przedmiocie działalności lub problemie, który go interesował (po 12%).

³ Pominięto osoby deklarujące pomoc na rzecz rodziny, przyjaciół i znajomych, sąsiadów oraz nieznajomych.

ODPOWIEDZI OSÓB POŚWIĘCAJĄCYCH WOLNY CZAS NA PRACĘ SPOŁECZNĄ – INDYWIDUALNIE NA RZECZ ŚRODOWISKA, SPOŁECZNOŚCI LUB TEŻ W RAMACH JAKIEJS ORGANIZACJI BĄDŹ INSTYTUCJI (N = 420)

	CBOS
Które z wymienionych powodów były dla Pana(i) najważniejsze, gdy decydował(a) się Pan(i) zaangażować w dobrowolną, nieodpłatną pracę w celach społecznych?	
Przekonanie, że innym po prostu trzeba pomagać	55%
Przekonanie, że jeśli ja pomogę innym, to i mnie ktoś kiedyś pomoże	42%
Współczucie wobec ludzi potrzebujących pomocy	40%
Świadomość, że pomagając innym łatwiej rozwiązać wspólne problemy	32%
Możliwość poznania innych ludzi	18%
Przekonania religijne	17%
Możliwość zdobycia wiedzy i umiejętności, których nie można byłoby zdobyć w inny sposób	14%
Możliwość zdobycia doświadczenia przydatnego w pracy lub w poszukiwaniu pracy	12%
Możliwość pogłębienia wiedzy o celu, który popieram, lub problemie, który mnie interesuje	12%
Znajomość osób zaangażowanych w pracę społeczną	8%
Chęć poznania swoich sąsiadów lub członków własnej społeczności lokalnej	7%
W moim środowisku praca społeczna jest popularna, modna	5%
Trudno powiedzieć	5%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wskazać więcej niż jeden powód

O włączeniu się w dobrowolną i nieodpłatną pracę społeczną zdecydowanie najrzadziej decydowała znajomość osób zaangażowanych w tego typu działania (8%), chęć poznania swoich sąsiadów lub członków własnej społeczności lokalnej (7%), a także fakt, że w środowisku respondenta praca społeczna jest zjawiskiem modnym i popularnym (5%).

Motywy zaangażowania się w pracę społeczną są w pewnym stopniu powiązane z płcią respondentów. Mężczyźni częściej niż kobiety kierują się przekonaniem, że jeśli oni pomogą innym, to i im ktoś kiedyś pomoże, kobiety natomiast częściej decydują się na pracę społeczną w imię przekonań religijnych.

PRZYCZYNY NIEANGAŻOWANIA SIĘ W PRACĘ SPOŁECZNĄ

W pracę społeczną rozumianą jako działania na rzecz środowiska naturalnego, społeczności czy też w ramach jakiejś organizacji bądź instytucji⁴ nigdy nie zaangażowało się blisko dwie trzecie respondentów (65%). Osoby te zapytaliśmy o najważniejsze przyczyny nieangażowania się w dobrowolną i nieodpłatną pracę na cele społeczne.

⁴ Pominięto osoby deklarujące pomoc na rzecz rodziny, przyjaciół i znajomych, sąsiadów oraz osób nieznanym.

Jako najważniejszy powód zdecydowanie najczęściej podawano brak czasu (45%). Relatywnie dużym problemem były także niewystarczające zasoby sił i zdrowia (28%) oraz troska o rodzinę i świadomość, że jest ona najważniejsza (26%). Blisko co czwarty badany z tej grupy (23%) nie udziela się społecznie, ponieważ nikt go o to nie prosi. Rzadziej wskazywano takie powody bierności w omawianej dziedzinie, jak: brak zainteresowania pracą na rzecz społeczności (17%), nieodpowiedni wiek (14%) oraz niewiedza o interesujących grupach, organizacjach czy osobach, którym badany chciałby pomóc (11%).

Zdecydowanie najrzadziej ankietowani tłumaczą się brakiem kompetencji i doświadczenia (6%), a także tym, że nie wiedzą, gdzie szukać informacji o możliwości zaangażowania się w pracę społeczną (5%), oraz brakiem przekonania, że rzeczywiście można komuś pomóc (2%). Sporadycznie jako najważniejsze przyczyny braku zaangażowania podawano złe doświadczenia swoich znajomych oraz poczucie straconego czasu (po 1%).

ODPOWIEDZI OSÓB NIEPOŚWIĘCAJĄCYCH WOLNEGO CZASU NA PRACĘ SPOŁECZNĄ – INDYWIDUALNIE NA RZECZ ŚRODOWISKA, SPOŁECZNOŚCI LUB TEŻ W RAMACH JAKIEJŚ ORGANIZACJI BĄDŹ INSTYTUCJI (N = 772)

	CBOS
Które z wymienionych powodów przyczyniły się do tego, że nie zaangażował(a) się Pan(i) nigdy w dobrowolną, nieodpłatną pracę w celach społecznych?	
Nie mam czasu	45%
Nie mam na to siły ani zdrowia	28%
Muszę zatroszczyć się przede wszystkim o siebie i rodzinę	26%
Nikt mnie o to nie prosił	23%
Nie interesuję się tym	17%
Jestem na to za stary(a)	14%
Nie napotkałem(a) żadnej interesującej grupy/organizacji/osoby, której chciał(a)bym pomóc	11%
Nie mam kompetencji, doświadczenia, żeby pomagać innym	6%
Nie wiem, gdzie szukać informacji o możliwości zaangażowania się w pracę społeczną	5%
Nie sądzę, żebym w ten sposób komuś pomógł (pomogła)	2%
Znam osoby, które były zaangażowane w pracę społeczną i miały złe doświadczenia	1%
Uważam, że praca społeczna to strata czasu	1%
Nie zaangażowałem(a) się z innych powodów	10%
Trudno powiedzieć	4%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wskazać więcej niż jeden powód

Pytając o powody, które przyczyniły się do tego, że badani nie angażowali się w żadne prace społeczne, daliśmy im również możliwość wyboru tylko jednej najważniejszej przyczyny. Okazało się, że jedna trzecia (32%) nie angażuje się społecznie, ponieważ – według własnej oceny – nie ma na to czasu. Co szósty (16%) nie robi tego ze względu na stan zdrowia, natomiast co dziewiąty (11%) – wyłącznie dlatego, że nikt go o to nie prosi.

ODPOWIEDZI OSÓB NIEPOŚWIĘCAJĄCYCH WOLNEGO CZASU NA PRACĘ SPOŁECZNĄ – INDYWIDUALNIE NA RZECZ ŚRODOWISKA, SPOŁECZNOŚCI LUB TEŻ W RAMACH JAKIEJŚ ORGANIZACJI BĄDŹ INSTYTUCJI (N = 772)

CBOS	
Który z wymienionych powodów przede wszystkim przyczynił się do tego, że nie zaangażował(a) się Pan(i) nigdy w dobrowolną, nieodpłatną pracę w celach społecznych?	Wskazania na jeden najważniejszy powód
Nie mam czasu	32%
Nie mam na to siły ani zdrowia	16%
Nikt mnie o to nie prosił	11%
Nie interesuję się tym	9%
Muszę zatroszczyć się przede wszystkim o siebie i rodzinę	8%
Jestem na to za stary(a)	7%
Nie napotkałem(a) żadnej interesującej grupy/organizacji/osoby, której chciał(a)bym pomóc	5%
Nie mam kompetencji, doświadczenia, żeby pomagać innym	3%
Nie wiem, gdzie szukać informacji o możliwości zaangażowania się w pracę społeczną	2%
Znam osoby, które były zaangażowane w pracę społeczną i miały złe doświadczenia	1%
Uważam, że praca społeczna to strata czasu	0%
Nie sądzę, żebym komuś w ten sposób pomógł (pomogła)	0%
Nie zaangażowałem(a) się z innych powodów	5%
Trudno powiedzieć	1%

AKTYWNOŚĆ A WIARA W SENS DZIAŁAŃ ZBIOROWYCH

Niemal wszystkie osoby zaangażowane w dobrowolną i nieodpłatną pracę w organizacjach czy instytucjach deklarują oprócz zinstytucjonalizowanej działalności prospołecznej także aktywność indywidualną. W grupie tej szeroko podzielane jest przekonanie o sensowności działań zbiorowych (84%). Wiarę w ich celowość wyraża też większość badanych działających jedynie na własną rękę (63%), jest ona natomiast zdecydowanie rzadziej deklarowana (34%) przez osoby bierne na obu polach – przeważająca część z nich (51%) nie ufa w skuteczność wspólnych inicjatyw, a 15% nie ma zdania w tej kwestii.

Tabela 4

Obszary aktywności społecznej	Przeczytam Panu(i) dwie opinie dotyczące życia społecznego w Polsce. Proszę wybrać tę, która jest bliższa Pana(i) poglądom.		
	Ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	Ludzie tacy jak ja nawet działając wspólnie z innymi nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	Trudno powiedzieć
w procentach			
Działalność indywidualna i praca w organizacjach	84	13	3
Tylko działalność indywidualna	63	29	8
Brak jakiegokolwiek aktywności społecznej	34	51	15

Z uwagi na małą liczebność kategorii (N = 18) nie przedstawiono odpowiedzi respondentów deklarujących pracę jedynie w organizacjach

Ogólnie rzecz biorąc, Polacy są aktywni społecznie – niemal powszechnie deklarują, iż dobrowolnie i nieodpłatnie działają na rzecz innych. Poziom zaangażowania w poszczególne rodzaje działalności jest jednak dość silnie zróżnicowany. Również relacje między samymi jej rodzajami są różne – niektóre pozostają ze sobą w silniejszym związku, inne natomiast w wyrażnie słabszym.

Deklaracje badanych pozwalają na wyróżnienie dwóch obszarów aktywności: indywidualnej, w znacznym stopniu związanej z pomocą osobom dobrze im znanym, oraz zinstytucjonalizowanej, świadczonej *pro publico bono*, której adresat jest bardziej anonimowy i która wydaje się zdecydowanie bliższa idei wolontariatu. O ile działalność podejmowana na własną rękę (szczególnie ta o charakterze rodzinno-koleżeńskim) jest wśród Polaków bardzo rozpowszechniona, o tyle aktywność w organizacjach – na ogół z powodu braku czasu – jest podejmowana rzadziej. Z drugiej strony, respondenci udzielający się społecznie w ramach instytucji niemal powszechnie deklarują też zaangażowanie na rzecz znanych im osób, a większa aktywność na jednym polu sprzyja silniejszemu zaangażowaniu na drugim.

Znaczna zbieżność cech społeczno-demograficznych respondentów działających w obu obszarach w naturalny sposób prowadzi do konkluzji, iż w chwili obecnej osoby podejmujące indywidualną aktywność na rzecz swojego najbliższego otoczenia stanowią

największe potencjalne zaplecze wolontariatu. Bez odpowiedzi pozostają natomiast pytania o to, jak skłonić osoby obdarzone społecznikowskim potencjałem do pracy dla dobra publicznego oraz czy i jak można dotrzeć i zaktywizować tych, którym obca jest nawet indywidualna aktywność prospołeczna, którzy często nie wierzą w sens działań zbiorowych, a więc osoby w wieku poprodukcyjnym, gorzej wykształcone i sytuowane, żyjące w mniejszych miejscowościach.

Opracowały
Natalia HIPSZ
Katarzyna WĄDOŁOWSKA